

Prof. Sakari Melander
13.9.2024

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 69/2024 vp** eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia (39/1889) ja eräitä muita lakeja. Esityksessä ehdotetaan, että naisen sukuelinten silpominen ja silpomisen valmistelu säädettäisiin rangaistavaksi rikoslain erillisin säännöksiin. Kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneen naisen sukuelinten silpomisen ja sitä koskevan valmistelurikoksen osalta ehdotetaan säädettäväksi erityisestä syyteoikeuden vanhentumisen alkamisajankohdasta. Lisäksi syyteoikeuden vanhentumista koskevia rikoslain säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi niin, että syyteoikeus ei vanhentuisi, jos kysymyksessä olisi täytetty tappo. Myös rikoslain lapsensurmaa koskeva säännös ehdotetaan kumottavaksi.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Naisen sukuelinten silpomista koskeva ehdotettu säännös

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 21 luvun 6 b §:ään lisättäisiin nimenomainen naisen sukuelinten silpomista koskeva rikossäännös. Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistaisiin sitä, joka poistaa kokonaan tai osittain tai muuten vahingoittaa naisen tai tytön ulkoista sukuelintä. Säännöksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Säännöksen 2 momentin mukaan naisen sukuelinten silpomisen yritys olisi rangaistava.

Suomen voimassa olevassa rikoslainsäädännössä ei ole naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista koskevaa nimenomaista rikossäännöstä vaan tällaista toimintaa arvioidaan ennen muuta törkeää pahoinpitelyä koskevan säännöksen perusteella (HE 309/1993 vp, s. 56/I, LaVM 22/1994 vp, s. 12/I, HE 141/2014 vp, s. 52 ja LaVM 6/2020 vp, s. 7). Eduskunnan lakivaliokunta on kuitenkin vuonna 2020 tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämistä koskenutta kansalaisaloitetta (KAA 1/2019 vp) käsitellessään todennut, että asiaa koskevaa oikeustilaa on syytä arvioida uudelleen ja selkiyttää silpomisen rangaistavuutta. Valiokunta on edellyttänyt valtioneuvoston ryhtyvän lainsäädäntötoimenpiteisiin naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen rangaistavaksi säätämiseksi (LaVM 6/2020 vp, s. 13–15).

Rikoslainsäädännössä on perinteisesti noudatettu esityksessäkin (s. 31) mainittua lainsäädäntötekniikkaa, jonka mukaan lähtökohtana ovat yleisluonteiset rangaistussäännökset. Rikoslainsäädännössä on pyritty välttämään liian kasuistisia erityissäännöksiä, koska yleisluonteisemmat säännökset ovat lähtökohtaisesti pitkäikäisempiä ja näin ennakoitavuutta lisääviä. Toisaalta erityissääntelyä voidaan puoltaa sillä, että tietty toiminta ei tule riittävän selkeästi tai kaikilta osin rangaistavaksi yleisluontoisten rangaistussäännösten perusteella. Myös tietyn toiminnan rangaistavuutta edellyttävät kansainväliset velvoitteet voivat puoltaa tietyn teon erillissääntelyllä toteutettua nimenomaista rangaistavaksi säätämistä, vaikka yleisluontoiset säännökset lähtökohtaisesti olisivat velvoitteiden kattamiseksi riittäviä. Myös tietyn toiminnan erityinen moitittavuus voi puoltaa erityissäännöksen säätämistä.

Esityksen (s. 24) perustelujen mukaan vakavien silpomistekojen osalta oikeustila on selkeä, mutta tiettyä tulkinnanvaraisuutta voidaan katsoa liittyvän erityisesti lapsiin kohdistuviin vakavaa lievempiin silpomistekoihin. Naisen ja tytön sukuelinten silpomisen kriminalisoinnin taustalla on useita kansainvälisiä velvoitteita (HE, s. 12–15). On myös huomattava, että esimerkiksi kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 68/1986) toimeenpanoa valvova CEDAW-komitea on suosittanut, että Suomi ryhtyy toimiin poistaakseen naisten sukuelinten silpomisen muun muassa lainsäädäntöön tekoa koskevan erilliskriminalisoinnin sisällyttämällä (CEDAW/C/FIN/CO/7, 17 kohta). Edellä esitetyn perustella erilliskriminalisoinnin säätämistä voidaan nähdäkseni pitää perusteltuna. Lisäksi on otettava huomioon, että naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista voidaan pitää perus- ja ihmisoikeusloukkauksena, minkä vuoksi erilliskriminalisoinnin säätämisen voidaan katsoa paremmin ilmentävän teon moitittavuutta sekä lisäävän myös asiaa koskevan rikoslainsäädännön ennakoitavuutta.

Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistaisiin sitä, joka poistaa kokonaan tai osittain tai muuten vahingoittaa naisen tai tytön ulkoista sukuelintä. Esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevien perustelujen (s. 68) rangaistussäännöksessä ei ole mahdollista kuvata yksityiskohtaisesti kaikkia mahdollisia tekotapoja, joilla säännöksessä tarkoitettu teko voidaan toteuttaa. Tekotapoja on esityksen mukaan kuitenkin täsmennetty säännöskohtaisissa perusteluissa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitettulle rikosoikeudelliselle laillisuusperiaatteelle antaman ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa (esim. PeVL 10/2000 vp, s. 2/I, PeVL 22/2001 vp, s. 3/I, PeVL 16/2013 vp, s. 2/I, PeVL 6/2014 vp, s. 2/I, PeVL 56/2014 vp, s. 2/II, PeVL 12/2021 vp, 57 kohta ja PeVL 20/2022 vp, 11 kohta). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti rikostunnusmerkistöön sisältyvä avoin tekotapatunnusmerkki voi olla vain

poikkeuksellisesti hyväksyttävissä. Tällöin se on edellyttänyt, että rangaistavaksi säädetyn teon erityisluonteeseen kuuluu ajateltavissa olevien tekojen moninaisuus. Lisäksi rangaistussäännöksen tulee sisältää rangaistavan käyttäytymisen alaa muuten riittävästi rajaavia edellytyksiä (esim. PeVL 16/2013 vp, s. 4 ja PeVL 20/2022 vp, 12 kohta).

Ehdotetun säännöksen sanamuotoa on arvioitava tästä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämästä täsmällisyyttä ja ennakoitavuutta koskevasta näkökulmasta. Säännöksen ehdotettu tekotapa poistaa kokonaan tai osittain naisen tai tytön ulkoista sukuelintä on kielellisesti yksiselitteinen ja täsmällinen. Tältä osin kysymys on esityksen perusteluissa (s. 55) todetuin tavoin esimerkiksi kudoksen poistamisesta, kuten häpyhuulten tai klitoriksen osien poistamisesta. Tulkinnanvaraisempana sen sijaan voidaan pitää, mitä ehdotetussa säännöksessä tarkoitettulla muulla vahingoittamisella tarkoitetaan. Muuta vahingoittamista koskeva tekotapatunnusmerkki muistuttaa avointa tekotapatunnusmerkkiä, vaikka kysymyksen täytyy olla ulkoisen sukuelimen vahingoittamisesta. Ehdotettuun säännökseen ei sisälly muuta vahingoittamista koskevia täsmäntäviä rangaistavan käyttäytymisen alaa rajaavia muita edellytyksiä. Säännöksen perustelujen (HE, s. 55) muulla vahingoittamisella tarkoitettaisiin esimerkiksi häpyhuulten yhteen ompelemista, polttamista, jäädyttämistä tai syövyttämistä. Selvää on, että tällaiset teot ovat moitittavuudeltaan sellaisia, että niiden rangaistavuus on perusteltua. Toisaalta esityksen perustelujen (s. 55) mukaan myös vähäinen vahingoittaminen kuuluisi säännöksen soveltamisalaan ja esimerkiksi myös tilapäisen vahingon, kuten mustelman tai nirhauman, aiheuttaminen sukuelimeen olisi säännöksen mukaan rangaistavaa.

Ehdotetun säännöksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään yksi ja enintään kymmenen vuotta. Säännös johtaisi näin siihen, että vähäisen vamman aiheuttaminen, kuten mustelman aiheuttaminen, tulisi rangaistavaksi vankeusuhkaisena tekona. Tällä on merkitystä ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta. Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti teko, joka aiheuttaa mustelman, tulisi todennäköisesti arvioitavaksi perusmuotoisena pahoinpitelynä ja tuomitettava rangaistus olisi sakkorangaistus. Koska ehdotettu rikoslain 21 luvun 6 b § ei sisällä esimerkiksi korotettua tahallisuutta koskevaa vaatimusta, säännös sanamuotonsa mukaan näyttäisi soveltuvan myös sellaisiin mustelman aiheuttaneisiin tekoihin, jotka eivät välttämättä liity sukuelinten silpomis- tai vahingoittamistarkoituksessa tehtyyn toimintaan. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta saattaisi näin olla perusteltua, että säännöksen kattamaa rangaistavan käyttäytymisen alaa pyrittäisiin muuta vahingoittamista koskevan tekotapatunnusmerkin osalta rajaamaan tavalla, joka kohdentaisi rangaistavat teot sukuelinten silpomis- tai vahingoittamistarkoituksessa tehtyihin tekoihin. Tämä voitaisiin toteuttaa mahdollisesti esimerkiksi korotettua tahallisuutta koskevalla tunnusmerkillä. Esimerkiksi Ruotsin asiaa koskeva säännös perustuu korostettua tahallisuutta koskevalle sääntelymallille (Lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor 1 §: ”Ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras –”).

Esityksen sisältämissä säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 55–57) on tehty suhteellisen laajasti selkoa siitä, missä tilanteissa ehdotettua säännöstä ei sovellettaisi ja mikä on esimerkiksi suostumuksen merkitys säännöstä sovellettaessa. Ei välttämättä ole aivan asianmukaista pyrkiä määrittämään rikossäännöksen soveltamisalaa näin laajasti esityksen perusteluissa. Toisaalta suomalainen rikosoikeudellinen lainsäädäntö ei vakiintuneesti ole sisältänyt erityissääntelyä esimerkiksi suostumuksen vaikutuksesta rikosoikeudelliseen vastuuseen eikä sääntely ole muutenkaan

sisältänyt tunnusmerkistökohtaisia vastuuvapausperusteita. Tästä näkökulmasta ehdotettu sääntelymalli on perusteltu.

Naisen sukuelinten silpomisen valmistelu

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 21 luvun 6 c §:ään sisällytettäisiin naisen sukuelinten silpomisen valmistelua koskeva rikossäännös. Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistaisiin sitä, joka 6 b §:ssä tarkoitetun rikoksen tekemistä varten 1) menettelee jollakin 6 a §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, 2) vie naisen tai tytön ulkomaille tai 3) pakottaa tai taivuttaa naista tai tyttöä alistumaan 6 b §:ssä tarkoitettuun tekoon. Säännöksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään viisi vuotta.

Vaikka valmistelutekojen kriminalisointi on Suomessa poikkeuksellista (LaVM 8/2013 vp, s. 2), ehdotettua säännöstä voidaan puoltaa pitkälti samoin perustein kuin naisen sukuelinten koskevaa erityissäännöstä. Lisäksi, kuten esityksen perusteluissa (s. 25) on todettu, voimassa oleva rikosoikeudellinen sääntely ei kaikilta osin vaikuta kattavan niitä tilanteita, joita ehdotetun valmistelukriminalisoinnin on ajateltu kattavan. Esimerkiksi rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitettu henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu ei välttämättä kata kaikkia tilanteita, joissa alaikäinen tyttö oltaisiin viemässä ulkomaille sukuelinten silpomisen toteuttamiseksi. Vastaavasti rikoslain 25 luvun 8 §:ssä tarkoitettu pakottamista koskeva säännös ei välttämättä sovellu kaikkiin tilanteisiin, erityisesti pieniin lapsiin kohdistuvien tekojen osalta (HE, s. 25). Lisäksi on huomattava, että valmistelukriminalisoinnilla toteutettaisiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annetun direktiivin (EU) 2024/1385 (jäljempänä NKV-direktiivi) 3(b) artiklassa asetettuja vaatimuksia.

Edellä todetun mukaisesti ehdotetun valmistelukriminalisoinnin rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään viisi vuotta. Vertailun vuoksi on todettava, että ehdotettu rangaistusasteikko on ankarampi kuin rikoslain sisältämien sisällöltään vastaavien valmistelukriminalisointien. Rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitetun törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun rangaistusasteikko on vankeutta enintään neljä vuotta, rikoslain 25 luvun 4 a §:ssä tarkoitetun panttivangin ottamisen valmistelun rangaistusasteikko vankeutta enintään kolme vuotta ja rikoslain 31 luvun 2 a §:ssä tarkoitetun törkeän ryöstön valmistelun rangaistusasteikko on niin ikään vankeutta enintään kolme vuotta. Ehdotettu enimmäisrangaistus, viisi vuotta vankeutta, on seurausta NKV-direktiivin 10(2) artiklasta, joka ei jätä enimmäisrangaistuksen vähimmäisvaatimuksen suhteen kansallista liikkumavaraa. Esityksessä omaksettua vähimmäisrangaistusta (neljä kuukautta vankeutta) taas perustellaan (HE, s. 58) sillä, että tarkoituksena on asettaa teolle rangaistusasteikko, joka olisi johdonmukainen rikoslain muiden rangaistusasteikkojen kanssa. Tällä tarkoitettaneen sitä, että viiden vuoden maksimirangaistus on Suomessa suhteellisen poikkeuksellinen (ks. esim. LaVM 29/2014 vp, s. 3 ja LaVM 34/2022 vp, s. 4–5). Tavanomaisesti sen sijaan käytetään neljän vuoden enimmäisrangaistusta, jolloin vähimmäisrangaistus on tavanomaisesti neljä kuukautta vankeutta (esim. rikoslain 25 luvun 2 §:ssä tarkoitettu törkeä vapaudenriisto). Tästä näkökulmasta asetettu vähimmäisrangaistus on johdonmukainen. On kuitenkin huomattava, että ehdotettu valmistelukriminalisointi voi pitää sisällään moitittavuudeltaan varsin eriasteisia tekoja. Lisäksi on ajateltavissa, että ehdotetun säännöksen kattamat teot rinnastuisivat moitittavuudeltaan ennen muuta rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitetun törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun kattamiin tekoihin. Näin voisi olla ajateltavissa, että ehdotetun rikoslain 21 luvun 6 b §:n rangaistusasteikko

oikeasuhtaisuussyistä muotoiltaisiin vähimmäisrangaistuksen osalta vastaavaksi kuin rikoslain 21 luvun 6 a §:n rangaistusasteikko, jolloin ehdotetun säännöksen rangaistusasteikko olisi vankeutta enintään viisi vuotta.

Syyteoikeuden vanhentumista koskevat ehdotukset

Esityksessä ensinnäkin ehdotetaan, että rikoslain 8 luvun 2 §:n 3 momenttia muutettaisiin siten, että kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneen naisen sukuelinten silpomisrikoksen tai ehdotetun rikoslain 21 luvun 6 c §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika lasketaan siitä, kun asianomistaja täyttää kahdeksantoista vuotta. NKV-direktiivin 13(2) artiklan mukaan jos uhri on lapsi, direktiivin 3 artiklassa tarkoitettujen sukuelinten silpomisrikosten vanhentumisaika alkaa kulua aikaisintaan siitä, kun uhri on täyttänyt 18 vuotta. Ehdotettu sääntely on näin NKV-direktiivin edellyttämää.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että rikoslain 8 luvun 1 §:ssä säädettäisiin jatkossa siitä, että rikoslain 21 luvun 1 §:ssä tarkoitetun tapon syyteoikeus ei vanhennu. Voimassa olevan sääntelyn mukaan oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Henkirikosten suhteen tämä merkitsee, että rikoslain 21 luvun 2 §:ssä tarkoitetun murhan syyteoikeus ei vanhennu. Voimassa olevan rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan tapon syyteoikeus vanhentuu 20 vuodessa.

Rikosoikeudellista vanhentumista koskevaa sääntelyä on perusteltu useilla syillä. Ensinnäkin rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteena oleva yleisestävyys ei yleensä edellytä hyvin vanhojen rikosten rankaisemista, vaan pikemmin rikoksesta suhteellisen lyhyen ajan kuluessa seuraavaa rangaistusta. On katsottu, että rikollisen teon herättämän huomion mentyä ohi vaatimukset syyllisen rankaisemisesta vähitellen heikentyvät. Myös rikoksesta kärsimään joutuneiden tunteman hyvitystarpeen on useimmiten katsottu ajan myötä vähenevän. Jos syyllinen on teon jälkeen elänyt tekemättä rikoksia, syytteen nostaminen hyvin vanhasta teosta saattaa tuntua kohtuuttomalta. Vanhentumista on lisäksi perusteltu myös oikeusturvasyillä. Mitä pidempi aika rikoksesta kuluu, sitä vaikeampaa on hankkia luotettavaa näyttöä tapahtuneesta. Lisäksi on järkevää keskittää rikosten selvittämisen pääpaino tuoreimpiin tekoihin, koska järjestelmän voimavarat ovat rajalliset. Kaikkiaan vanhentumisen on katsottu olevan rikosoikeudellisen järjestelmän vakiintunut osa, jota ei ole asetettu kyseenalaiseksi (HE 27/1999 vp, s. 4/I, HE 169/2005 vp, s. 20–21 ja käsiteltävänä oleva HE, s. 26).

Suomessa on katsottu perustelluksi säätää vanhentumattomiksi ne rikokset, joista voidaan tuomita elinkautinen vankeusrangaistus. Kysymys on siitä, että sellaiset rikokset, joista on säädetty mahdollisuus tuomita elinkaudeksi vankeuteen, ovat niin moitittavia, että vanhentumattomuus on katsottu perustelluksi. Erityisesti rikoslain 21 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun murhaan liittyen on katsottu, että murhan vanhentumattomuudella on selvä vertauskuvallinen merkitys, minkä lisäksi on arvioitu, että niin sanottu yleinen oikeuskäsitys ei hyväksyisi murhan vanhentumista (HE 27/1999 vp, s. 16/II). Murhan vanhentumattomuudella on näin katsottu olevan periaatteellista merkitystä (LaVM 15/1972 vp, s. 2/II). Rikoslaissa tarkoitetut muut rikokset, joista voidaan tuomita elinkaudeksi vankeuteen, ovat jossain määrin erityyppisiä kuin murha. Tästä huolimatta on pidetty johdonmukaisena, että vanhentumattomiksi säädetään kaikki teot, joita on pidetty niin vakavina, että niistä on säädetty mahdollisuus tuomita elinkautinen vankeusrangaistus (HE 27/1999 vp, s. 16–17).

Esityksen perusteluissa (s. 28–29) katsotaan, että tapon vanhentumattomuutta voidaan perustella käytännössä samoin perustein kuin murhan vanhentumattomuutta. Esityksen (s. 28) mukaan on mahdollista, että myös selvittämätön tappo voi olla selvitettävissä myöhemmin kuin 20 vuoden jälkeen. Lisäksi esityksessä (s. 29) katsotaan, että murhan tavoin tapon vanhentumattomuudella voidaan katsoa olevan suuri periaatteellinen merkitys. Lisäksi esityksessä (s. 29) todetaan, että sen, katsotaanko teko tapoksi vai murhaksi, ei tulisi vaikuttaa syyteoikeuden vanhentumisaikaan. Lisäksi perusteena (s. 28) esitetään, että murhan ja tapon välinen rajanveto ei ole täysin selvä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan vakiintuneen rikosoikeudellista lainsäädäntöä koskevan lausuntokäytännön mukaan rikosoikeudelliselle sääntelylle tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset, ja perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (ks. esim. PeVL 48/2017 vp, s. 7–8). Näin myös rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön on perustuttava painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävään perusteeseen.

Esityksessä ei nähdäkseni ole esitetty erityisen vakuuttavia perusteita tapon vanhentumattomuudelle. Selvää nähdäkseni ensinnäkin on, että tapon vanhentumattomuutta ei voi perustella samoin argumentein kuin murhan vanhentumattomuutta. Tämä ilmenee jo siitä, että elinkautinen vankeus on säädetty murhasta ainoaksi rangaistukseksi, kun tapon rangaistusasteikko on vankeutta 8–12 vuotta. Tapon moitittavuus on näin murhaa vähäisempi, joskin luonnollisesti myös tapossa on kysymys hyvin moitittavasta keskeisiin oikeushyviin kohdistuvasta teosta. On myös huomattava, että tapon tunnusmerkistö saattaa täytyä teoissa, joissa tekijä ei ole tavoitellut uhrin surmaamista. Kysymys on voinut olla sellaisesta väkivallasta, jonka käyttäminen on johtanut uhrin menehtymiseen ja tekijän olisi täytynyt pitää sitä tekohetkellä varsin todennäköisenä. Usein lähes vastaavanasteinen väkivalta, joka ei johda uhrin menehtymiseen, tulee arvioitavaksi rikoslain 21 luvun 6 §:ssä tarkoitettuna törkeänä pahoinpitelynä. Kun taas on kysymys tarkoituksellisesta toisen surmaamisesta, kysymys on usein vakaasti harkiten tai erityisen raa’alla tai julmalla tavalla tehdystä henkirikoksesta, jolloin kysymys on pääsääntöisesti – törkeyden kokonaisarvostelulausekkeen täyttyessä – murhasta. On näin selkeitä teon moitittavuuteen liittyviä perusteita, jotka perustelevat tapon syyteoikeuden vanhentumista koskevaa voimassa olevaa sääntelyä.

Lisäksi on huomattava, että Suomessa tahallisten henkirikosten selvittämistä on varsin korkea. Viime vuosina tehdyistä henkirikoksista 77 %:ssa pääepäillyn henkilöllisyys on selvitetty vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta. Kaikkiaan ilmi tulevista henkirikoksista 98 % kyetään selvittämään ilmituloa seuraavan kalenterivuoden aikana (Rikollisuustilanne 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto 2021, s. 27–28). Varsinainen piilorikollisuus eli rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikosepäilyä viranomaisten tietoon, on nykyäskäytännön mukaan Suomen henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat ovat selvitysten mukaan arvioineet, että joka vuosi vain muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida varmuudella selvittää (Rikollisuustilanne 2022. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto 2023, s.

18). Vaikuttaa näin vahvasti siltä, että ehdotetulle sääntelylle ei ole esitetty painavaa yhteiskunnallista tarvetta, koska käytännössä lähes kaikki henkirikokset selvitetään suhteellisen pian epäillyn teon jälkeen. Yksittäisten varsin pitkän ajan kuluttua selvinneiden tekojen vuoksi ei ole taroituksenmukaista lähteä muuttamaan rikosoikeudellista vanhentumista koskevassa sääntelyssä omaksuttuja perusratkaisuja. Tapon mahdolliseen vanhentumattomuuteen ei myöskään nähdäkseni liity sellaisia periaatteellisia näkökohtia kuin murhan vanhentumattomuuteen, minkä lisäksi vanhentumattomuuden liittyessä voimassa olevassa rikoslain 8 luvun sääntelyssä vain niihin rikoksiin, joista on säädetty elinkautinen vankeusrangaistus, ehdotettu sääntely muodostuisi myös oikeasuhtaisuuden kannalta pulmalliseksi. Tässä arviossa merkitystä on annettava myös sille, että tapon syyteoikeuden vanhentumisen mahdollisen poistamisen vaikutukset ilmenisivät aikaisintaan 20 vuoden päästä muutoksen voimaantulosta, koska perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vuoksi mahdollisella muutoksella ei voi olla taannehtivia vaikutuksia.

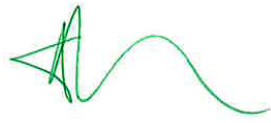
Ehdotettu pakkokeinolain muutos

Esityksen sisältämän 6. lakiehdotuksen mukaan naisen sukuelinten silpominen sisällytettäisiin pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 2 momentin 6 kohdassa tarkoitetuksi telekuuntelun perusterikokseksi. Sanotussa lainkohdassa telekuuntelun perusterikoksina tällä hetkellä mainitaan tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely ja rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitettu luvun 1, 2 tai 3 §:än mukaisen törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu.

Telekuuntelussa on kysymys perustuslain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettuun luottamuksellisen viestin suojaan varsin konkreettisesti puuttuvasta toimivaltuudesta (esim. PeVL 26/2002 vp, s. 4/I). Perustuslain 10 §:n 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen lausuntokäytännön mukaan telekuuntelun perusterikoksiksi voidaan määrittää vain yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavia rikoksia (esim. PeVL 26/2002 vp, s. 4 ja PeVL 26/2014 vp, s. 4/I). Tällaisia ovat eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan esimerkiksi huumausainerikokset, törkeät väkivaltarikokset, maan- ja valtiopetosrikokset (HE 309/1993 vp, s. 54/II) samoin kuin törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä vahingonteko ja tietyin edellytyksin eräät törkeät talousrikokset (PeVL 36/2002 vp, s. 4–5 ja PeVL 32/2013 vp, s. 3/I). Myös terrorismirikokset ovat tällaisia rikoksia (PeVL 11/2005 vp, s. 3/II).

Esityksessä (s. 62) pidetään perusteltuna, että telekuuntelu mahdollistettaisiin myös naisen sukuelinten silpomisen selvittämisessä. Esityksessä omaksuttua kantaa voidaan pitää sinänsä lähtökohtaisesti perusteltuna, koska selvää sinänsä on, että naisen sukuelinten silpominen on törkeä väkivaltarikos. Edellä on kuitenkin mainittu, että naisen sukuelinten silpomista koskeva ehdotettu rikoslain 21 luvun 6 b § vaikuttaa kattavan moitittavuudeltaan varsin monenlaisia tekoja, jotka voivat lievimmillään olla esimerkiksi mustelman aiheuttamisia. Tähän nähden on perusteltua, että esityksen perustelujen (s. 63) mukaan pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettua suhteellisuusperiaatteesta seuraa, että arvioitaessa pakkokeinon käyttöedellytyksiä on otettava huomioon, mitä vakavuustasoa rikos konkreettisesti muodossa edustaa. Tähän näkökohtaan olisi kiinnitettävä korostunutta huomiota myös tässä yhteydessä, koska ehdotettu rikoslain 21 luvun 6 b § kattaa myös moitittavuudeltaan vähäisempiä tekoja.

Helsingissä 13.9.2024

A handwritten signature in green ink, consisting of a stylized 'S' followed by a wavy line.

Sakari Melander
rikosoikeuden professori